КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА
ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ
10 клас
Варыянт 2

Заданне 1. Вядома, парадак павінен быць не толькі ў наваколлі, але і ў паводзінах, адносінах да жыцця. Маральным арыенцірам для людзей могуць лічыцца аўтары беларускай літаратуры, крылатыя словы якіх падказваюць нам напрамак жыцця. Прачытайце выказванні беларускіх мастакоў слова і выканайце фанетычнае заданне: пастаўце знак “+” у патрэбным слупку табліцы.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Вада – такая рэч, што не можа доўга стаяць на адным месцы: спакой – вадзе гібель. (Якуб Колас)

№ п.п.	Пытанні	Так	Не
1	Транскрыпцыя спалучэння слоў *не можа* [н’эмо́жа] правільная?		
2	У слове *месцы* вымаўляецца падоўжаны гук?		
3	Словы *на адным* утвараюць адно фанетычнае слова?		
4	У слове *стаяць* колькасць літар і гукаў супадае?		
5	У слове *гібель* адзін гук санорны, два гукі – шумныя звонкія?		
6	У фразе вымаўляецца 8 мяккіх гукаў?		

Заданне 2. У гарадах і вёсках існуюць аб’екты, якія забяспечваюць іх жыццядзейнасць. Гэтыя аб’екты складаюць гарадскую або вясковую ***інфраструктуру***. Пастарайцеся правільна вызначыць лексічнае значэнне кожнага з інфраструктурных найменняў і спалучыце словы з левага слупка з іх значэннямі ў правым слупку. Адказ запішыце ў наступнай форме: А1Б2В3Г4Д6Е7 (звярніце ўвагу, што адна з назваў лішняя).

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

	Значэнне слова
А	Саджанцы ці маладыя дрэвы, высаджаныя ў грунт для ўтварэння паласы ці ўчастка лесу
Б	Установа, дзе па рэцэптах урачоў робяцца і адпускаюцца лякарствы, прадаюцца санітарна-гігіенічныя, касметычныя і інш. прадметы
В	Сігнальнае прыстасаванне на чыгунцы, якое паведамляе, што пуць свабодны або заняты
Г	Спецыяльнае месца, памяшканне, будынак для захоўвання тавараў, матэрыялаў і пад.
Д	Градка для кветак у выглядзе якой-н. замкнутай фігуры
Е	Месца рознічнага гандлю спажыўнымі прадуктамі і іншымі таварамі

	Аб’ект інфраструктуры
1	аптэка
2	клумба
3	шлагбаум
4	лесапаласа
5	склад
6	рынак
7	семафор

А		Б		В		Г		Д		Е	

10 клас. Комплексная работа. Варыянт 2. Бланк для журы

Заданне 3. Добраўпарадкаваная мясцовасць – парк, двор ці нешта іншае – выклікае выключна прыемныя пачуцці, эмоцыі, ацэнкі. Гэта ўсё ўвасабляецца ў разнапланавых, але аднолькава пазітыўных характарыстыках, якія можна выразіць рознымі прыметнікамі. Перакладзіце іх на беларускую мову.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

уютный		*очаровательный*	
удобный		*блестящий*	
ухоженный		*благоуханный*	
образцовый		*укромный*	
привлекательный		*чудесный*	
живописный		*шикарный*	

Заданне 4. Бадай што самы прыемны вынік добраўпарадкавання тэрыторыі – яе азеляненне. Але высаджванне дрэўцаў не такая простая справа, бо для кожнага з іх, у залежнасці ад пароды, трэба падабраць найбольш спрыяльнае для росту месца. Важна таксама ўлічваць і як розныя віды дрэў могуць ужывацца адно каля другога, і эстэтыку іх агульнай кампазіцыі на адпаведнай тэрыторыі.

Ацаніце прапанаваную вам “тэрыторыю” (табліцу), улічваючы, якая граматычная форма дзеяслова прымеркавана да кожнага слупка. З улікам гэтага падбярыце шэсць патрэбных “дрэўцаў” (граматычных формаў), каб “пасадзіць” іх у пазначаных месцах.

Узор:

	еду		*едзьце*
рабіць		***робіце***	

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

			адпакутуйце
	гляджу		
мыць			
заняць			
зжаць			
		спасцігнеце	

Заданне 5. Добраўпарадкаванне – гэта імкненне не толькі да парадку, але і да міру, ладу, утульнасці, да сувязі пакаленняў і пераемнасці традыцый. Прачытайце урывак з нарыса У. Караткевіча “Зямля пад белымі крыламі”. Запоўніце табліцу, упісаўшы ў правы слупок словы (словазлучэнне) у адпаведнай граматычнай форме згодна з пазначанымі ў левым слупку іх характарыстыкамі.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Выгляд хаты для кожнай мясцовасці быў розны. У даўніну бывалі хаты з комінам (цяпер комінам завецца пячны дымаход).

Найбольш тыповы выгляд хаты быў такі. Ля ўвахода, справа, быў мыцельнік – месца для мыцця посуду і кухонных рэчаў. Пасля печ. За печчу, па правай сцяне, – пол (нары). Пад полам складалі розныя рэчы. Але ўжо тады замест пола часта стаялі шырокія ложкі, адзін з завескаю, для гаспадара. Уздоўж астатніх дзвюх сцен ішлі шырокія лавы, часам з тканымі налаўнікамі. На іх маглі спаць, асабліва калі бывалі госці.

1	Назоўнік, утвораны складана-бяссуфіксным спосабам	
2	2 вытворныя прыназоўнікі	
3	Лічэбнік, які змяняецца па родах, ліках і склонах	
4	Словазлучэнне з сувяззю “дапасаванне” з першага сказа	
5	Назоўнік, род якога не вызначаецца	
6	Азначальны займеннік	

Заданне 6. Добраўпарадкаванне горада, несумненна, пачынаецца з ачышчэння. У сувязі з гэтым мы прапануем вам “ачысціць” ад памылак паведамленні, размешчаныя на рэкламных шчытах. Дапамажыце выявіць, патлумачыць і паправіць допушчаныя памылкі. Улічыце, што сярод прапанаваных могуць быць як сказы з памылкамі, так і правільныя сказы. Калі памылак няма, то напішыце “Няма памылак”.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

№ сказа	Сказ
1	Серыя магазінаў “М”: больш танней толькі ў нас, прыязджай і купляй!
2	Кожнае дзіцяці мае права на адукацыю!
3	Загарадны рэстаран X: блізка да горада, далёка ад клопату.
4	Вам прадалі не толькі дрэнны тавар, але і аказалі няякасную паслугу? Вы можаце дабіцца справядлівасці!
5	У сталовай для спартсменаў можна папрасіць гарачы кіпень.
6	На працягу першых пятнаццаці дзён дэкады надвор’е не зменіцца.

№ сказа	Тлумачэнне памылкі (пры яе наяўнасці)	Выпраўлены варыянт сказа
1		
2		
3		
4		
5		
6		

Заданне 7. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Содержание территории в зимний период включает расчистку от снега и наледи проезжей части и пешеходных дорожек, вывоз снега и наледи на согласованные в установленном порядке площадки складирования снега и осуществляется в соответствии с обязательными для соблюдения требованиями технических нормативных правовых актов в части эксплуатационного состояния, допустимого по условиям обеспечения безопасности дорожного движения. *(По материалам интернет-ресурсов.)*

____

____

Уявіце, што Вы трапілі ў Новы Горад, у якім усё так або інакш звязана з літаратурай. Пастарайцеся зразумець яго жыццё. Для гэтага спатрэбяцца веды з тэорыі, гісторыі літаратуры і ўласная творчая фантазія.

Заданне 8. Гуляючы па Новым Горадзе, Вы заўважылі нешта дзіўнае: на некаторых лакацыях ёсць лішнія аб’екты. Вызначце гэтыя аб’екты і патлумачце свой выбар.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Гарадская лакацыя	**Аб’екты**
алея Мастацкіх напрамкаў	скульптурныя кампазіцыі “Класіцызм”, “Сентыменталізм”, “Сярэднявечча”, “Рэалізм”
парк Тропаў	альтанкі метафары, параўнання, санета, эпітэта
сквер Эпасу	клумбы апавядання, аповесці, балады, эпапеі
сад “Формы вершаў”	фантаны “Актава”, “Вадэвіль”, “Рандо”, “Трыялет”

Лакацыя	**Лішні аб’ект (лішнія аб’екты)**	**Тлумачэнне выбару**
алея Мастацкіх напрамкаў		
парк Тропаў		
сквер Эпасу		
сад “Формы вершаў”		

Заданне 9. Прыпынкі грамадскага транспарту ў Новым горадзе аздоблены цытатамі з твораў беларускіх пісьменнікаў. Вызначце імя пісьменніка, у гонар якога названы прыпынак, і назву твора, з якога ўзята цытата.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Прыпынак 1

На беразе Палаты, за пяць вёрст ад горада, дзе гэтая рэчка мінае бары і набліжаецца праз абшары палеткаў да Дзвіны, з’явілася тая самая Плачка. Бачылі яе на пагорку, таксама пры захадзе сонца. Яна сядала на камень, які там ляжаў у засені разложыстых бяроз. Бачылі яе сяляне, ідучы дахаты пасля дзённае працы, і падарожныя, што вярталіся з горада ўвечары.

Прыпынак 2

У галаве таўпесіліся думкі аб горадзе, таварышах, уроках, к ім падбаўлялася дзіваванне, што за зданнё ўчора было і якая чартаўня завялася ў новай хаце. На сэрцы было ўсё ж такі радасна і спакойна ад цёплае вясковае абставы.

– Ну і сібірнікі, расколы!.. На галаве пачынаюць хадзіць, – голасна і сурова загаманіў нехта на вуліцы, падышоўшы да кучы мужчын.

Архіп прыслухаўся.

Прыпынак 3	Прыпынак 4
Агромны горад, цесна збіты, Ўвесь блескам сонейка заліты, Займаў узгоркі і нізіны; Дамы стаялі, як віціны, То ўдоўж, то ўпоперак радамі, То закрываліся садамі Або дзе ўзгоркам крутабокім; А дзеваспанам адзінокім, Расцерабіўшы сабе пляц, Як горды пан, стаяў палац.	Нам слаўна было сядзець тут на гэтых каменнях; і мы сядзелі – сушылі на ветры спацеўшыя шыі і маўчалі. Шмат было перагаворана дарогаю – паволі прайшлі мы з ім разам трыццаць вёрст, многа я зразумеў у яго без слоў, і цяпер трэба было разысціся таксама, як выпадкова сышліся на дарозе. Было яму год дванаццаць, а я ішоў у горад, дзе ўжо жыў. Убачыў быў я яго пасярод дарогі – ён стаяў, растапырыўшы босыя ногі ў палатняных портках, і трымаў у руках шапку.

Нумар прыпынку	Імем якога пісьменніка названы прыпынак	З якога твора цытата
1		
2		
3		
4		

Заданне 10. Летам 2027 года ўвесь Новы Горад збіраецца святкаваць 145-годдзе з дня нараджэння аднаго з самых вядомых беларускіх пісьменнікаў. Ён больш вядомы як паэт і драматург. Спектакль па адной з яго п’ес з’яўляецца візітнай карткай самага вядомага беларускага драматычнага тэатра. Першы зборнік вершаў “Жалейка” стаў цэлай з’явай у новай беларускай літаратуры.

Вы як адзін з найлепшых знаўцаў беларускай літаратуры былі запрошаны ў каманду, што распрацоўвае канцэпцыю літаратурнага афармлення гарадской прасторы (графіці, муралы, светлавыя інсталяцыі, іншае), заснаваную на **адным** літаратурным творы пісьменніка, юбілейную дату якога збіраюцца святкаваць жыхары Новага Горада. Вам неабходна выканаць некалькі заданняў.

1. Запішыце імя пісьменніка, юбілейную дату якога рыхтуюцца святкаваць жыхары Новага Горада, і назву твора, на аснове якога Вы маеце намер афармляць гарадскую прастору.
2. Коратка апішыце 2 аб’екты афармлення. Патлумачце, як Ваша ідэя афармлення звязана з ідэяй выбранага Вамі твора. Для афармлення выбірайце прынцыпова розныя аб’екты і аформіце іх па-рознаму.
3. Апішыце (да 100 слоў), як ідэя афармлення гарадской прасторы ў сувязі з выбраным Вамі творам паўплывае на ўспрыманне горада жыхарамі і гасцямі.
4. Прывядзіце 2 цытаты з **гэтага** твора, што будуць высечаны на помніку пісьменніку, адкрыццё якога запланавана ў дзень святкавання 145-годдзя. Патлумачце адным-двума сказамі, чаму Вы выбралі менавіта гэтыя цытаты (тлумачэнне павінна быць на кожную цытату асобна).

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Імя пісьменніка	
Назва твора	

Аб’екты афармлення

Аб’екты афармлення, як яны будуць аформлены	**Як ідэя афармлення звязана з ідэяй выбранага твора**

Ідэя афармлення гарадской прасторы

____

____

Цытаты на помнік

Цытата	**Тлумачэнне, чаму менавіта гэтыя радкі трэба змясціць на помніку**